
AZ ESZTERGOMI
KINCSTÁR

AZ ESZTERGOMI FŐSZÉKESEGYHÁZI KINCSTÁR

Irta:
GENTHON ISTVÁN

LEPOLD ANTAL
esztergomi prelátus-kanonok
bevezetőjével.

OFFICINA KÉPESKÖNYV

OFFICINA KÉPESKÖNYVEK
Szerkesztik KENYERES IMRE és TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE

A fedőlapot az esztergomi békecsók-tábla felhasználásával Nemes György tervezte.

OFFICINA NYOMDA ÉS KIADÓVÁLLALAT, BUDAPEST, 1938.

ELŐSZÓ

A magyar egyházművészet a török hódoltság idejét leszámítva, méltó helyet foglal el a nyugati országok művészete mellett, sőt a XV. században és a legújabb korban annak egyenrangú versenytársa.

Aránylag igen kevés műemlékünk maradt fenn, de ezek is meggyőzően bizonyítanak a magyar tehetség, kultúrérzék és áldozatkészség mellett. Még a legmostohább időkben is főpapjaink a külföldről szereztek elsőrangú kincseket.

Esztergom csak ötvöstárgyainak és liturgikus ruháinak egy részét tudta megmenteni, amelyeket a főszékesegyházi kincstárban láthatunk. Vagy 100 darab ötvösmű és 40 darab textilmű régibb a XVIII. századnál. Ezt a hazai viszonylatban legnagyobb, világrelációban is jelentős számot nemcsak az esztergomi káptalan kiváló gondosságának, hanem prímásaink áldozatkészségének is köszönhetjük, akik a főszékesegyház szükségletein fölül, tisztán kultúrális és muzeális szempontból is vásároltak kiváló hazai és külföldi tárgyakat. A XVIII. századnál fiatalabb műtárgyak meghaladják a régebbiek számát is. Ugyanezért az esztergomi kincstár gazdagsága

messze túlszárnyalja többi magyarországi egyházainkét. A mai Magyarországon csak a győri egyház kincstára érdemel külön figyelmet az esztergomi után.

A kincstáron kívül az esztergomi egyháznak kiválóan gazdag és világhírességű kincsekkel dicsekvő képzőművészeti, iparművészeti és régészeti múzeuma, valamint könyvtára van, amelyek a magyar egyház művészetéről és magas kulturájáról tájékoztatnak.

Középkori építészetünk és falfestészetünk nagyszerű tanusága az esztergomi várhegyen, a Bazilika mellett kiásott XII. századi királyi kápolna és palota, valamint a gazdag kőtár, amely az elpusztult középkori esztergomi templomok maradványait mutatja.

Esztergom, 1938. április 7.

Lepold Antal

Évezredes létért való küzdelem, Európát, a kereszténységet és a kultúrát mentő harc az oka annak, hogy Magyarország aránylag igen szegény az aranytól, ezüsttől, drágakövektől és kristályfaragványoktól roskadozó kincstárakban. A nemesfémből készült tárgyak rendszerint érzékenyek, veszedelem esetén védettebb helyre menekülnek, külföldön bújnak meg, de sajnos, ritkán szállingóznak vissza. Európai jelentőségű kincstárunk csak kettő maradt meg, egyik egyházi, másik világi: az esztergomi főszékesegyházé és az Esterházy hercegeké.

Az esztergomi főszékesegyház csodálatos fényű kincstárát hihetőleg Szent István király alapította, midőn székesegyházat emelt a magyar Sion ormára. Templomok építésekor ugyanis az alapító ellátta azokat a szertartásokhoz szükséges könyvekkel, kelyhekkel, füstölőkkel, oltárkeresztekkel, szentségtartókkal, miseruhákkal és egyéb öltönyökkel. A kincstárat azonban ismételten kirabolták s így ősi magvából semmi sem maradt az utókorra. Vannak Árpádkori, sőt annál korábbi tárgyak is a kincsek között, ezek azonban későbbi szerzemények. Az az alkotás, mely legrégebbi tulajdona a gyüjteménynek, Széchy Dénes esztergomi érsek kelyhe, 1450 körül készült, tehát jóval későbbi korban. Azóta alig volt esztergomi érsek, majd prímás, ki ne gyarapította volna az ősi kollekciót: a nevek között oly fényeseket találunk, mint Vitéz Jánosé, Estei Hippolyté, Barkócz Tamásé a renaissance, Pázmány Péteré és Szelepcsényi Györgyé a barokk műveltség korában.

A békés gyarapítások korszakait azonban különböző viszontagságok szakították meg. 1566-ban a legértékesebb tárgyakat a pozsonyi társaskáptalan vette őrizetébe, nem sokkal később az egész kincstár Nagyszombatba került, 1619-ben onnan is tovább, Grácba, később a lanzséri várba, Napoleon elől a garamszentbenedeki várba s csak 1820-ban érkezett vissza ősi székvárosába, Esztergomba, ahol ma a főszékesegyház páncélablakos helységében csillogtatja pazar pompáját, mint az ország leggazdagabb és legértékesebb egyházi gyüjteménye.

A többszáz ötvösmű, elefántcsont és kristályfaragvány, óra és egyházi öltöny között nincs egyetlen egy sem, melyről ne lenne érdemes elmélkedni. E könyvecske terjedelme azonban mérsékletre int. Azokat a tárgyakat válogattuk ki, melyek művészileg a legértékesebbek s a XVIII. században túl nem vizsgálódtunk. A XIX. század emlékei, melyek főképp Simor János hercegprímás nevéhez fűződnek s a kincstár eleven életét igazoló, XX. századi új szerzemények túl közel vannak korunkhoz, megítélésük későbbi időre vár.

*

A kincstár legrégibb darabja egy ovális, tojásalakú kristályfaragvány, melybe a Kálvária jelenetét metszették, Szűz Máriával, Szent János evangelistával, a Nappal és a Holddal. A szokatlan alakú és vésetű mű még a karoling korból ered, az ujabb kutatások szerint Metzben készült, a IX. század derekán.

Az Árpádok korát több értékes tárgy idézi, melyek közül csak a két legfényesebbet mutatjuk be, a békecsók-táblát és a koronázási eskükeresztet.

A békecsók-tábla (1. kép) görög nevén sztaurotéka vagy lipsanotéka nagyméretű vastag falap, melynek felső felületét aranyozott ezüst lemez borítja. A középen kettős kereszt alakú nyílásban a Szent Kereszt ereklyéje nyert elhelyezést s az ezüstlap rekeszzománcos, pompás díszítése ezzel az ereklyével van kapcsolatban. A táblát két vízszintes sáv háromfelé osztja. Fent két szárnyas angyal látható, középütt balra Konstantin császár, jobbra Szent Ilona császárné, a Szent Kereszt megtalálója. Az alsó sávban Krisztust a főpap elé vezetik, mellette keresztről való levétele látható. Valamennyi jelenet rendkívül finoman részletezett, többszínű rekeszzománcból készült, mely a görög feliratokkal egyetemben azonnal elárulja, hogy ez a szép alkotás XII. századi bizánci ötvösmű. Az arabeszkes díszű, mellképes aranyozott ezüstkeret balkáni munka 1520 körülről. A csóktábla eszerint csak a XVI. században kerülhetett az esztergomi érsek vagy káptalan birtokába. Az 1609. évi leltár szerint Kutassy prímás hagyatékából származik.

A sztaurotéka kelet felé mutat, az eskükereszt (2. kép) nyugatra. A színaranyból készült és drágakövekkel dúsan elhalmozott talpas keresztre teszi esküjét a magyar király a koronázás alkalmával. Az ősi keresztből, mely idehaza készülhetett 1250 körül, csak a filigrándíszes tulajdonképpeni kereszt származik, s a talp három lemeze, a szárat és talpat színes, ágyazott zománcdíszével 1634-ben készítették. A drágakövek részben még később kerültek a pazar pompájú alkotásra, melynek művészi szépsége vetekszik történeti értékével.

Karoling, bizánci és magyar drágaságok után az olasz művészet is szóhoz jut a kincstár alakításában. Anyagát illetően szerényebb emlék az a XIV. századi aranyozott rézkehely, (3. kép) amelyet Simor prímás vásárolt Schnütgen kölni kano-

nok híres gyüjteményéből 1884-ben. A gombján látható hat zománcos rotulus, de a forma monumentális, méltóságteljes nyugalmú alakítása is elárulja, hogy a kehely abban az országban készült, mely a formai eleganciát a legkisebb tárgyon is kipróbálta és alkalmazta már: Itáliában.

Nemcsak a kincstárnak, nemcsak egész Magyarország valamennyi gyüjteményének, hanem minden idők ötvösművészetének egyik legnagyobb remeke Mátyás király Kálváriája (4. kép). A színaranyból készült, zománccal, drágakövekkel és gyöngyökkel díszített talpas kereszt két részből áll. Legfelül (5. kép) Krisztus függ a kereszten, a kereszt alatt Szűz Mária és Szent János evangelista látható. Alább, toronyszerű építményben ismét Krisztus jelenik meg, oszlophoz kötözve, körülötte fülkékben Ezsaiás, Illés és Jeremiás próféta áll. Az aranyból készült szobrocskák egész felületét zománc borítja, ezt a ritka technikát *ronde bosse*-zománcozásnak nevezik.

Alább, a talp is érdekes részletekben bővelkedik. Felső záródásán három, lótól, egyszarvútól és sastól húzott diadalkocsi tűnik fel szép zománcképekben. A középrész delfinekkel díszített. A tulajdonképpeni talpon végül, mely háromszögletű, három plasztikus és zománcos szfinx ül, karmaikban Mátyás király címerével.

A talp eredete és kora a címerkép tanúsága alapján eldőlt, de okleveles adatok is maradtak, amelyek reá vonatkoznak. Kétségtelen, hogy a talpot nagy humanista királyunk készítette. Hogy ki volt a mestere, nem tudni bizonyosan. Oly lombard ötvös lehetett, ki Mátyás király udvarában dolgozott; a rokon emlékek ugyanis egytől-egyig Lombardiából származnak.

Ezzel szemben a kereszt, tehát a felső rész, láthatóan régebbi. Gótikus eredetű, míg a talp renaissance ízlésű. Sajátos

zománctechnikájának társai után kutatva, elsősorban a montaltói relikviáriummal való kapcsolata tűnik fel, további rokonai az altöttingi úgynevezett Goldenes Rössel, mely hiteles francia munka, a Clermond-Ferrandból a newyorki Morgan-gyüjteménybe került Szent Katalin s végül a toledói Madonna. Az emlékek javarésze francia származású s egytől-egyig 1400—1410 között készült. A Mátyás Kálvária felső része is ebből az időből való s a Goldenes Rössel tanúsága szerint minden bizonnyal Párizsban készült; hozzátehetjük, hogy művészetileg és technikailag egyaránt e sorozat legkiválóbb darabja.

Történelmi adatok szerint Merész Károly halála után Mátyás király iparkodott annak kincseiből néhányat megszerezni. Nem tudjuk, sikerült-e, de ha sikerült, ekkor kerülhetett a Kálvária hazánkba. Lehet az is, hogy Zsigmond király kapta vagy vásárolta s az ő hagyatékából hevert a budai kincstárban. Talpa megrongálódhatott, így kerülhetett sor új, s az eredetinél kétségtelenül nagyobb méretű és díszesebb talp készíttetésére. A csodálatos keresztet Mátyástól természetes fia, Corvin János örökölte, ki Bakócz Tamás esztergomi érseknél zálogosította el, majd 1494-ben neki ajándékozta. Az erről szóló eredeti oklevelet az esztergomi káptalan levéltára őrzi. Bakócz hagyatékából került a kincstárba s azóta is ott áll, mint annak legnagyobb büszkesége.

Zsigmond király és német-római császár lovagi erényekkel ékes és kozmopolita tarkaságú korába vezet át az a szép, bölényszarvból készült s dekoratív pompájú serleg, (6. kép) mely másik társával együtt a hatalmas német lovagrend ajándéka volt az uralkodónak. A rend nagymestere, Jungingeni Ulrik ajándékozta 1408-ban. A félméteres szarvat aranyozott ezüst griff-

lábak tartják. Egymagában elég az elhihető ereje, hogy a múltba szállva, el tudjuk képzelni Zsigmond király és császár terített asztalának pazar pompáját az edények, serlegek, poharak és tányérok ötletes változatosságát.

A Mátyás-kálvária a kincstár legszebb ötvösműve, a Suky-kehely (7. kép) viszont a legszebb magyar kehely, mely a középkorból reánk maradt. Már arányai is impozánsak, több mint 27 cm-es magasságával óriás a többi társa mellett. Díszítésében a figurális és építészeti elemek egyaránt szót kérnek; a szép magyar zománctechnika épúgy szerepet kapott rajta, mint a medaillon finom vésete. Meg kell csodálni arányainak kiváló egyensúlyát, mely biztosan uralkodik a dús részleteken. Latinnyelvű felirata szerint, mely talpán fut végig, Suky Benedek, az erdélyi nemesség egyik főembere készíttette, ki az oklevelekben 1437—1439 között szerepel, ő ajándékozta egyúttal a gyulafehérvári székesegyháznak. A magyar ötvösségnek 1430—1440 körül testet öltött remekét, sajnos, egyelőre sem mesternévvel, sem várossal nem tudjuk kapcsolatba hozni, valószínű azonban, hogy Erdélyben készült.

A Zsigmond-kori szarvserleg párjaként egy másikat, kevéssel későbbit (8. kép) is bemutathatunk, mely a hagyomány szerint Mátyás király asztalát díszítette. Födelének szépvonalú rajza valóban emlékeztet Mátyás király hiteles asztaldíszeinek egyikére, arra a pompás serlegre, mely a bécsujhelyi Városi Múzeum legfőbb büszkesége.

A hatalmas tárgyak után egy apróság: gömbalakú kristályedényke (9. kép), talpán zománcozott pásztor ül állatokkal, fa tövében, a fa egyúttal az ötvösmű szára is. Valószínű, hogy ez a bájos alkotás eredetileg világi rendeltetésű volt, talán sótartónak készült, s csak később vált ereklyetartóvá. Származá-

sát illetőleg is magános emlék a kincstárban: zománcos dísze alapján megállapítható, hogy Németalföldön készült 1480 körül. Egri Imre esztergomi kanonok ajándékaképpen került a XVII. században a kincstár tulajdonába.

Ha nem is múlja felül a Suky-kelyhet, de diszessségével és hatalmas méretével mindenesetre megközelíti az a filigrános kehely, (10. kép) mely Thomasinovics János kanonok birtokából vagy háromszázötven évvel ezelőtt jutott a gyüjteménybe. Középkori kelyheink másik nagy csoportjának, nem a sodronyzománcosoknak, hanem a filigrándíszűeknek egyik legelőkelőbb példánya. Hatkarélyos talpán, duzzadt gombján és kosarán a forrasztott sodronyok vibráló, gazdag formarendszere elevenedik meg. A késógótika izgatott mozgalmassága, mely Lőcsei Pál mestert vagy M. S. monogrammistát fűti, hogy a szobrászatban és festészetben hazai példát említsünk, az iparművészet területére is betört. A szép kehely Erdélyben készülhetett 1480 körül s filigrános ötvösmunkáinknak egyik legpazarabb példánya.

Vele egyidőből származhat a kincstár legkoraibb pásztorbotja, (11. kép) melyet hajdan Oláh Miklós esztergomi érsek tartott a szertartások alkalmával kezében. A drágakövekkel és gyöngyökkel elhalmozott aranyozott ezüst mű kampójában Szűz Mária látható, sugaras dícsfénnyel körülvéve. A bot gombja gótikus ízlésű kápolnát utánoz. Tulajdonképpen csak a felső, fontosabbik része maradt meg, hosszú szára a XVII. századból való.

Az Úrmutatók pompás sorozatából hasonlóan csak egyet (12. kép) mutatunk be, mely a késői gótika formanyelvén szólal meg. Ez sem homogén alkotás, mert szobrocskákkal díszített toronyszerű, baldachinos felső része 1490 körül mű-

ködő mesterről tanúskodik, ezzel szemben vésett szára, gombja és nyolckarélyos talpa, a talpon bevésett felirat szerint 1634-ben készült. Ilyféle javítások és kiegészítések rendesen az eredeti ötvösmű értékes voltát bizonyítják, ebben az esetben is. Gótikus úrmutatóink páratlan gazdag sorozatában ez az esztergomi példány éppen hogy csak megállja a helyét; a németjárfalvi, zágrábi vagy iglói remekekkel nem tud versenyezni, bár önmagában igen jelentékeny alkotás. Mindez mutatja későgótikus ötvösségünk európai szintjét s előkelő célkitűzéseit.

A kincstár három függő ereklyetartója közül itt a legérdekesebbet mutatjuk be. Az első, mely a legkisebb méretű, a Suky-kehely mesterétől származik, a második aránylag szabványos alakú és díszítésű, a harmadik azonban, melynek képét (13. kép) közöljük, alakra és díszítésre egyaránt eredeti és jelentékeny alkotás. Szokatlan, nyolcszögletű formája révén különbözik a többi, kerek tartótól. Felületének húsos levelekkel s boglárokká stilizált virágokkal való díszítése kiváló dekoratív fantáziájú mesterre vall, ki fölényesen tudta, miképp kell holt felületet mozgalmasan életteljessé varázsolni. A doboz közepét kerek gyöngyházdombormű ékesíti, mely Alexandriai Szent Katalin vértanúságát mutatja be. A gyöngyházfaragás e ritka, korai emléke csillogásával emeli a mű jelentőségét.

Az apostoli kereszt (14. kép) a kincstár egyetlen oly ötvösmunkája, melyen a hátlap sokkal érdekesebb az elülső oldalnál. A karélyos szárvégű kereszten elől az Üdvözítő plasztikus, ezüstből öntött alakja függ. Szűz Máriával, Szent János evangelistával, Bűnbánó Magdolnával és pelikánnal körülvéve. Szabványos olasz munka 1500 körülről, hasonló az itáliai egyházi kincstárakban tucatjával akad. Hátoldala azonban rendkívüli jelentőségűvé emeli. Itt, a keresztszárak találkozásánál

és a szárvégeken egy-egy, összesen öt vésett, fekete-zománcos, úgynevezett *niello*-kép látható, középütt Madonna Jézussal, körülötte a négy evangelista. Gerevich Tibor állapította meg, hogy e rendkívül finom zománcképecskék a bolognai Francesco Francia művei; a kiváló festő pályáját ugyanis ötvösként kezdette. A koronázásnál szerepet játszó kereszt, melynek különben a szára ujabb, Estei Hippolyt prímás rendeletére készülhetett, az 1553. évi leltár már említi.

Németes ízlésű munka ezzel szemben az az aranyozott rézből készült cimborium, (15. kép) mely Ipolyi Arnold gyüjteményéből származik. Hatszögletes felső részén Krisztus életéből merített vésett jelenetek láthatók. 1500—1520 körül készülhetett, azzal az olasz csóktáblával (16. kép) egyetemben, mely a kincstár egyik legujabb szerzeménye s mely az olasz, közelebbről a friauli sodronyzománcnak szép példája. A fájdalmas Krisztust ábrázoló domborműve már olasz plakettekről is ismeretes.

Rejtélyes eredetű és korú az a nagyméretű hegyikristály-láda, (17. kép) mely eredetileg talán ereklyéket tartalmazott s amelyet Pázmány Péter ajándékozott a kincstárnak. Aranyozott ezüst vázát kék és zöld zománc díszíti. Korát azért nehéz megállapítani, mert díszítőelemei rendkívül szűkszavuak. Vannak, kik keletkezését Zsigmond király korába helyezik, tehát a XV. század első harmadába. A kristály csiszolásának módja s az egész mű nehézkes megformálása inkább az északi későrenaissancera emlékeztet, németalföldi vagy német munka lehet, a XVI. század végéről.

Hasonló korú, de magyar munka az a talpas kereszt, (18. kép), melyet a Gutkeled-nembeli Zeleméry László gróf, esztergomi érsekségi adminisztrátor készíttetett 1586-ban.

Nem a kereszt maga érdekes ezúttal, hanem a talpa, mely a Mátyás-kálvária talpának szerény, de tudatos utánzata s bizonyítéka annak, hogy az egyedülálló remeket a XVI. század végén éppoly csodálat vette körül, mint napjainkban.

Méretével és anyagával szinte kinő az ötvösművek közül s a bútorok világába lép át Pázmány Péter házioltára (19. kép). A méternél nagyobb ébenfa-oltárt ezüst domborművek díszítik, Albert von Horn augsburgi ötvösmester barokk mozgalmasságú alkotásai, 1620 körül. A kincstárban őrzik Pázmány olvasóját rubinos és gyémántos mellkeresztjét (20. kép) is; az utóbbinak itt fekete zománcos hátlapját mutatjuk be, középütt az Isten Bárányával és körülötte a kínszenvedés eszközeivel. Ezt a pompás ékszert magyar ötvös készítette 1636-ban.

A barokk-stílus legnagyobb remeke a kincstárban Szelepcsényi prímás színarany talpas keresztje, (21. kép) melyen a drágakövek és gyöngyök mellett a Mátyás-kálvárián alkalmazott *ronde-bosse* zománc ismét visszatér. A szemlélő nem tudja, mit csodáljon inkább, a nemes anyag pompáját, a kompozíció rendkívüli kecsességét vagy a részletek gazdagságát. A talpán elhelyezett címer körirata arról tudósít, hogy a kereszt 1667-ben készült. Hogy mestere magyar volt-e vagy augsburgi, eddig nem sikerült megnyugtató módon tisztázni.

Kétségtelnül augsburgi munka ezzel szemben Ambrus főherceg-prímás két misekannája a hozzávaló tálcával (22. kép). A barokk-stílus fejlődése folyamán egyre részletezőbbé vált s egyre inkább fellazította a formákat, amire a tálca jó példának mutatkozik. A használati tárgy domborművé változott, melyen jelenetek tömege kergeti egymást. J. J. Vogelhund augsburgi ötvös, ki e készletet alkotta 1717-ben, a részletezés valóságos fanatikusa volt.

A kincstár drágaságainak másik nagy csoportja a textiliák fényes sorozata. Itt is a középkori emlékek állnak első helyen, miseruhák, palástok, püspöksüvegek és egyebek. A püspöksüvegek legkorábbikát (23. kép) a prímás koronázáskor használja. Gyöngyhimzés, szekrényesen foglalt drágakövekkel és zafíros kereszttel. 1440 körül készült magyar munka; talán Pálóczy György érsek készíttette s a későbbi átalakítások sem változtattak rajta sokat.

Nehéz a miseruhák páratlan gyüjteményéről csak megközelítő képet is adni. Egyik legdekoratívabb alkotás az a zöld, nagymintás velencei bársony-alapú miseruha, (24. kép) melynek laposhimzésű, csigásdíszű keresztje Felsőolaszországban készült 1450 körül. A bársony szeszélyesen kanyargó mintája érdekesen egészíti ki a kereszt finom rajzát, az előbbi renaissance, az utóbbi még gótikus ízlésű.

Legdíszesebb, külföldön is sokszor méltatott émléke e műfajnak egy finommintás, ibolyaszínű, firenzei alapszövetű egyházi ruha, (25. kép) melynek domború keresztjén Szűz Mária mennybemenetele látható. Az olasz alappal szemben a gondos és szinte szobrászian precíz textildombormű magyar munka, 1470 körül készült; érdemes megemlíteni, hogy a miseruhát századok folyamán nem kellett romlás, rojtosodás miatt körülvágni, eredeti nagyságában maradt az utókorra.

Alapszövetét tekintve, még díszesebb egy másik miseruha, (26. kép) melynek plasztikus keresztje hasonlóan magyar munka 1480 körülről. A távlati hátterű domborműfülkéknél ezúttal érdekesebb az óriás mintájú, arany és meggyszínű firenzei bársonyszövet, mely Mátyás király galgóci trónkárpitjával s az annak párjából készült fojnicai miseruhával a legszorosabb kapcsolatban van. Valószínűen ez sem miseruha-

szövetnek készült s hajdan kárpit alakjában díszíthette egyik magyar főpap vagy főúr palotáját.

A himzés gondosságát és gyengéd báját lehet tanulmányozni egy vecsernyepalást hátpajzsán, (27. kép) mely Madonnát ábrázolja Jézussal, angyalok társaságában. E pluviale, melyet Simor prímás vásárolt 1884-ben Schnütgen kölni kanonok gyüjteményéből, különös vegyüléke különböző kultúráknak. Mintás vörösbársony szövete velencei, hátpajzsa német, többi himzése közelebbről meg nem határozhatóan olasz eredetű.

Szinte a szobrászat világába visz át egy szövet-diptichon, mely Krisztusnak és Szűz Máriának fejét ábrázolja (28. kép). Valószínűleg magyar munka; 1500 körül készült, abban az időben, midőn szárnyasoltáraink faragása virágjában állott. Az erősen gótikus zamatú alkotás méltó párja a szintén plasztikus passiócímer, (29. kép) melynek aranyhimzéssel és gyöngyökkel díszített tárgya heraldikus ábrázolás, Krisztus kínszenvedésének eszközeivel. A címert Thurzó Szaniszló szepesi gróf ajándékozta Kutassy prímásnak, érsekké emelésekor, 1597-ben. Erre az alkalomra hímezték s érdekessége az, hogy a gótikus formavilágot ebben a késői időben is természetesen használja, amiből arra lehet következtetni, hogy Felsőmagyarországon készült.

A renaissance derűs világába vezet át egy püspöksüveg, (30. kép) mely piros selyem alapon indásrajzú, domború aranyhimzéssel készült. Dekoratív elrendezése, eleganciája s arányainak tisztasága elárulja az olasz iskolázottságú mestert, ki 1600 körül működhetett. A süveg valószínűen Forgách prímásé volt s mutatja, hogy az üvegházi növényként ideteleptett renaissance mennyire meggyökeresedett az országban.

A barokk-kor textilművészetéből mindössze két példát említünk. Pázmány Péter miseruhája, (31. kép) melyet címere hitelesít, rózsaszín alapszöveten készült, arany, ezüst és árnyalt, lapos és domború applikált inda- és virágdísszel. Az 1630 körüli magyar munka virágos pompája a barokk stílus delelőjén is megőrzött egy sugarat a renaissance mértéktartásából. Csáky Miklós gróf prímás miseruhája (32. kép) végül, mely 1750 körül készült, a tereziánus későbarokk széles nyugalmának és bécsies bájának emléke.

Mennyi szín, mennyi változatosság! S hány tárgyat hagytunk még a vitrinekben, mellőzve, megemlítetlenül. A főszékesegyház kincstára szeretettel várja a szakértőt és a laikust egyaránt — senki sincs, kit fáradságáért meg ne jutalmazna.

*

A KÉPEK JEGYZÉKE

1. Békecsók-tábla (sztauratéka) Bizánci munka, XII. század. Kerete Balkán, 1520 körül.
2. Koronázási eskükereszt. Magyar munka 1250 körül. Talpa 1634.
3. Kehely. Olasz munka, XIV. század.

4—5. Mátyás király Kálváriája. Felső része francia munka 1400 tájáról, talpát Mátyás király olasz ötvössel készíttette 1480 körül.

6. Szarvserleg. A német lovagrend ajándékozta Zsigmond királynak 1408-ban.
7. Suky Benedek kelyhe. Magyar munka 1440 körül.
8. Szarvserleg. Magyar munka 1480 körül.
9. Kristály ereklyetartó. Németalföldi munka 1480 körül.
10. Filigrános kehely. Erdélyi munka 1480 körül.
11. Oláh Miklós pásztorbotja. Magyar munka 1480 körül.
12. Úrmutató. Magyar munka 1490 körül. Talpa 1634-ből.
13. Függő ereklyetartó. Magyar munka 1490 körül.
14. Az apostoli kereszt hátlapja. Francesco Francia niellóképeivel. 1500 körül.
15. Ciborium, vésett dísszel. Magyar(?) munka 1510 körül.
16. Csóktábla. Friauli munka 1510 körül.
17. Hegyikristály-láda. Németalföldi vagy német munka. 1580 körül.

18. Zeleméri László gróf talpas keresztje. Magyar munka 1586-ból.
19. Pázmány Péter házioltára. Albert von Horn augsburgi ötvös műve 1620 körül.
20. Pázmány mellkeresztjének hátoldala. Magyar munka 1636.
21. Szelepcsényi György talpas keresztje, 1667-ből.
22. Ambrus főherceg-prímás tálcája. J. J. Vogelhund augsburgi ötvös műve, 1717.
23. Koronázási püspöksüveg. Magyar munka 1440 körül.
24. Miseruha, keresztje felsőolasz 1450 körül, szövete velencei.
25. Miseruha, Szűz Mária mennybemenetelével. Magyar munka 1470 körül, szövete firenzei.
26. Miseruha, keresztje magyar munka 1480 körül, szövete firenzei.
27. Vecsernyepalást, hátpajzsa német himzéssel. Német munka 1460 körül.
28. Szövet-diptichon. Magyar munka 1500 körül.
29. Passió-címer, szövetből. Felsőmagyarországi munka, 1597.
30. Püspöksüveg, aranyhimzéssel. Magyar munka, 1600 körül.
31. Pázmány Péter miseruhája. Magyar munka, 1630 körül.
32. Csáky Miklós gróf prímás miseruhája. Magyar munka 1750 körül.

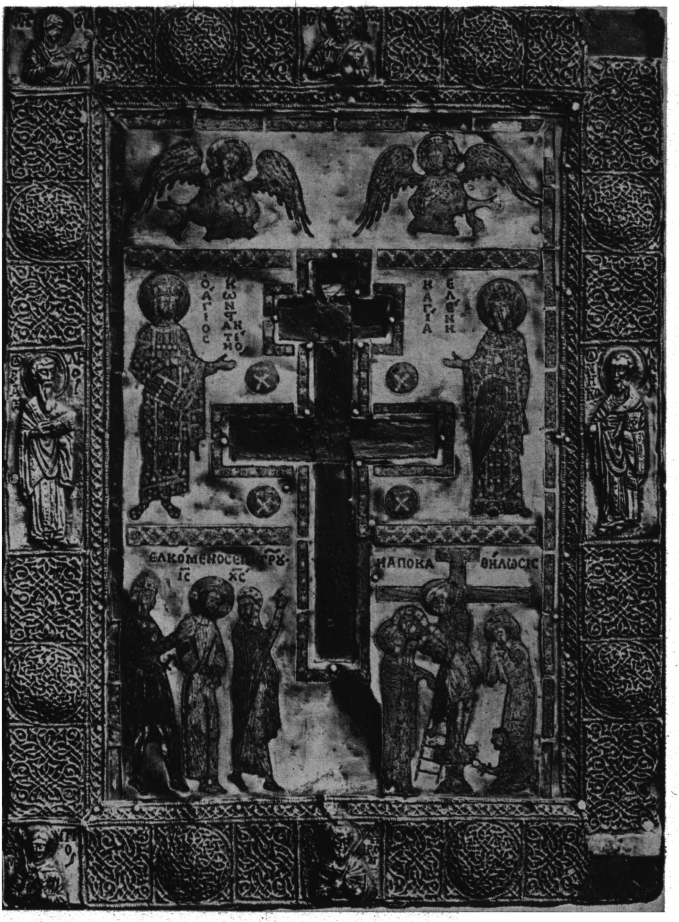
ΑΓΙΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΑΓΙΑ
ΕΛΕΝΗ
ΕΛΚΟΜΕΝΟΣΕΝ
ΙΣ
ΧΣ
ΗΑΠΟΚΑ
ΘΗΛΩΣΙΣ

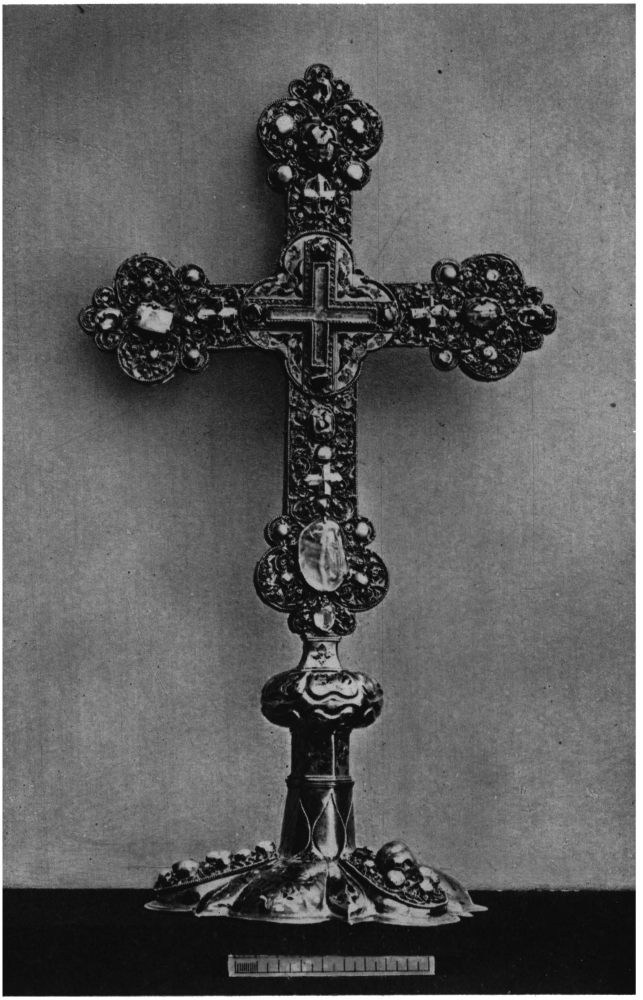

2

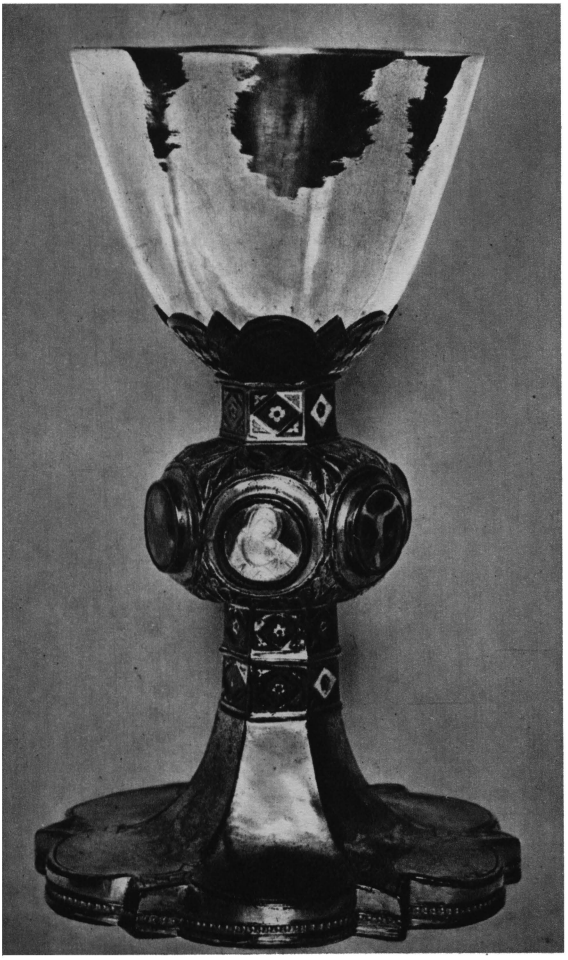

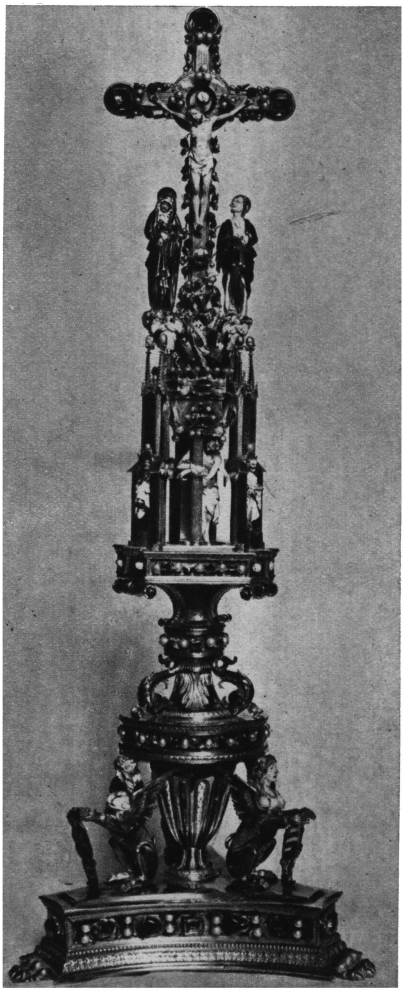

4

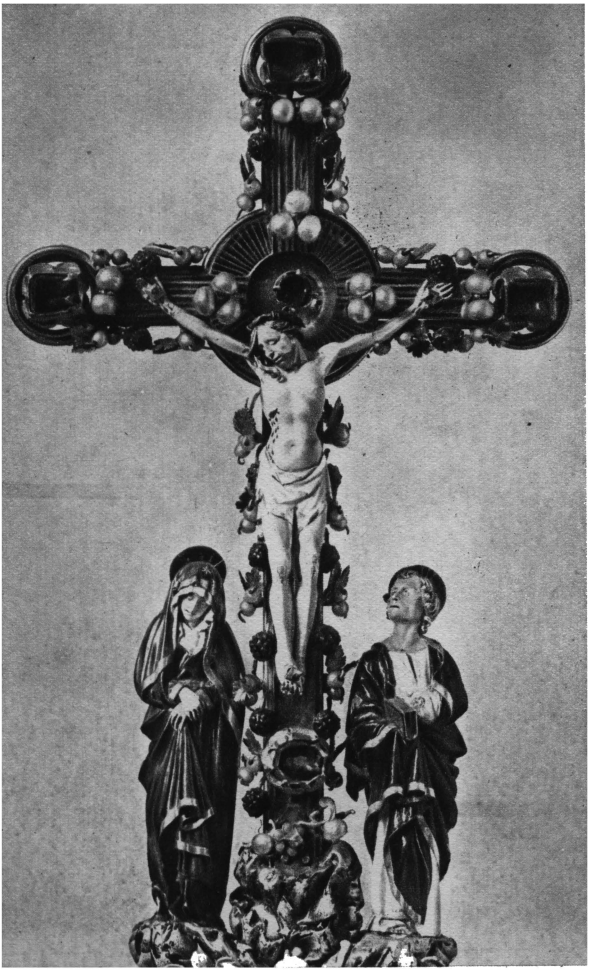

5

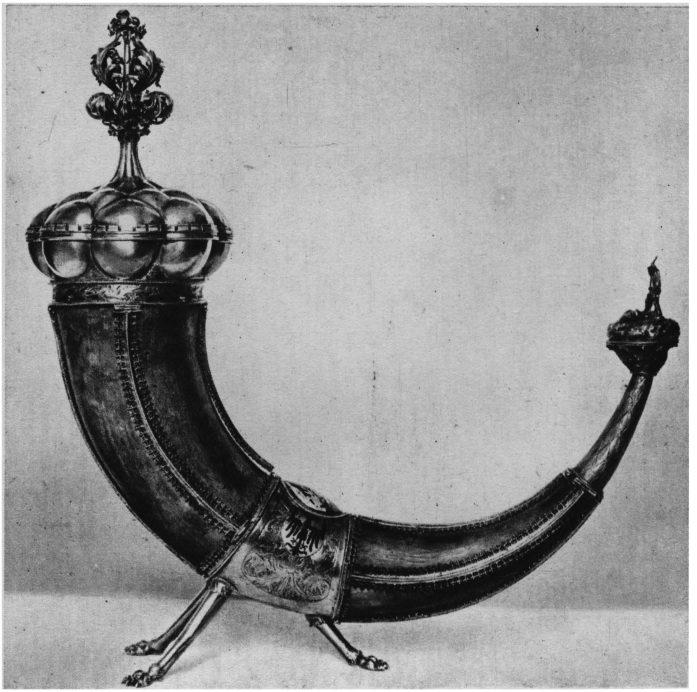

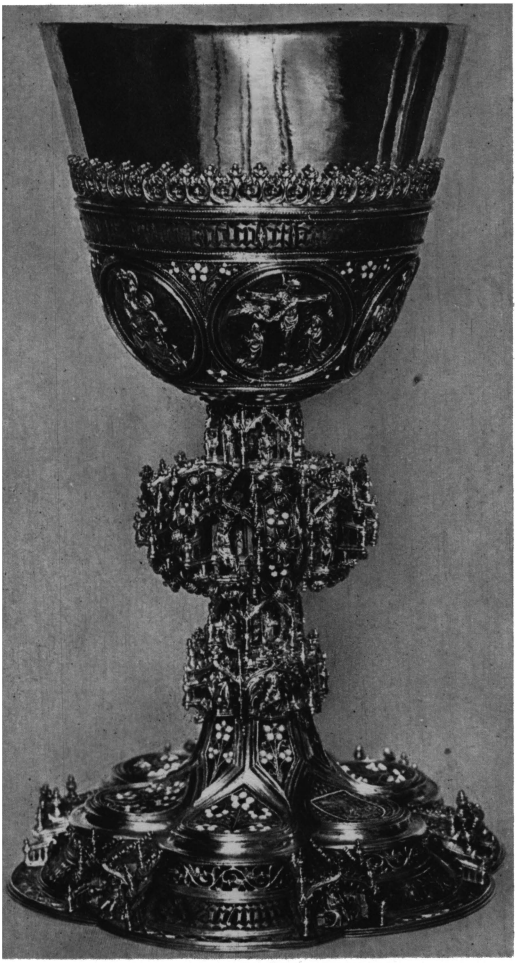

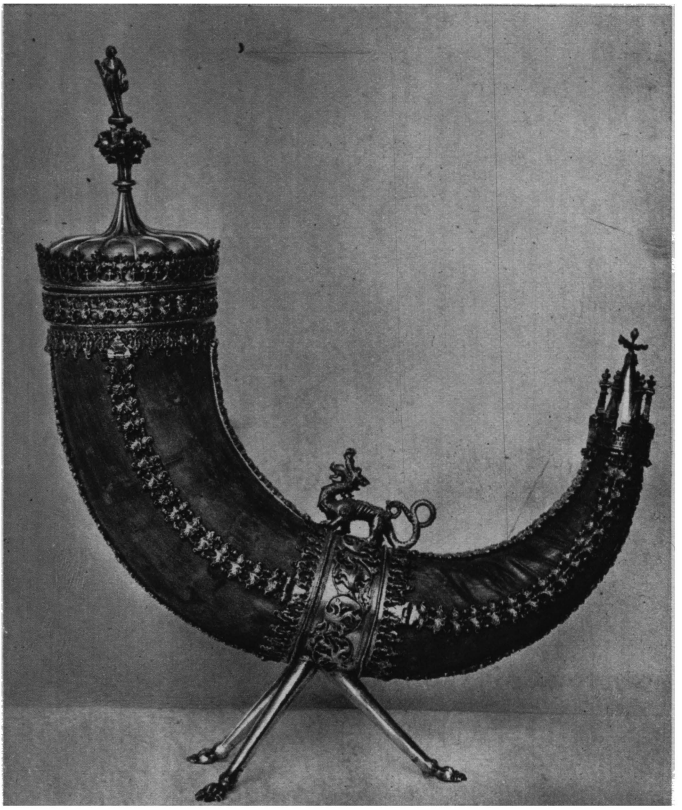

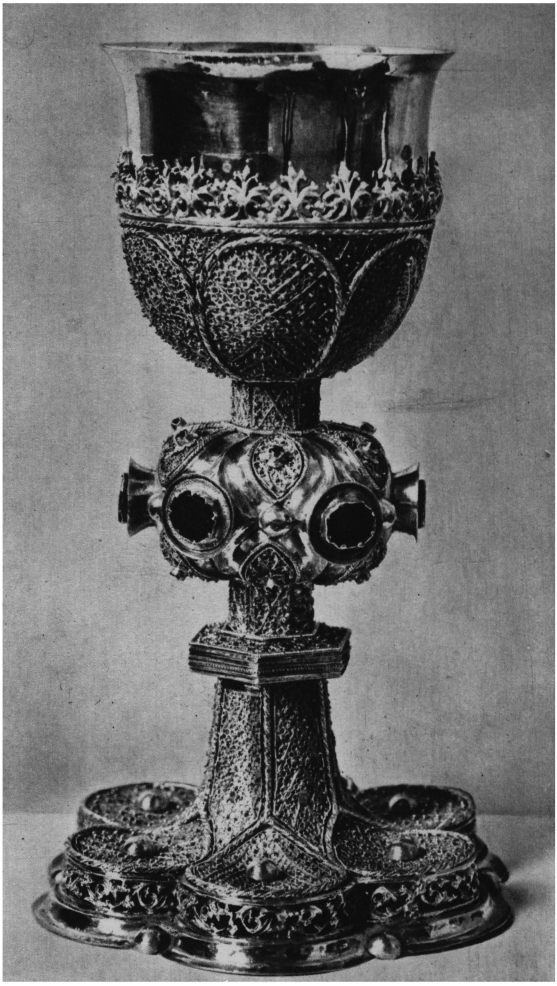

10

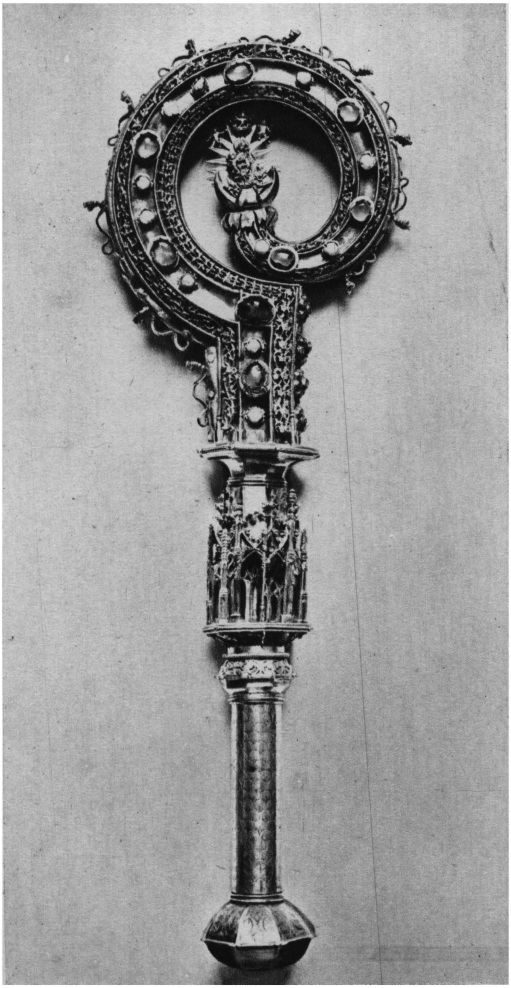

11

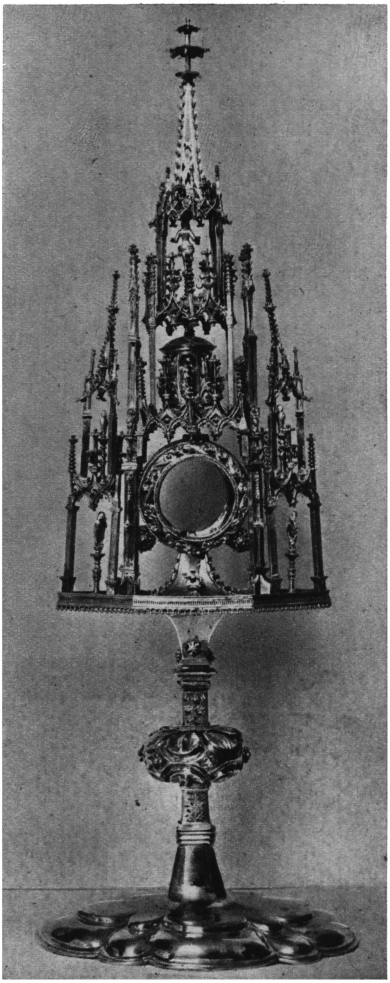

12

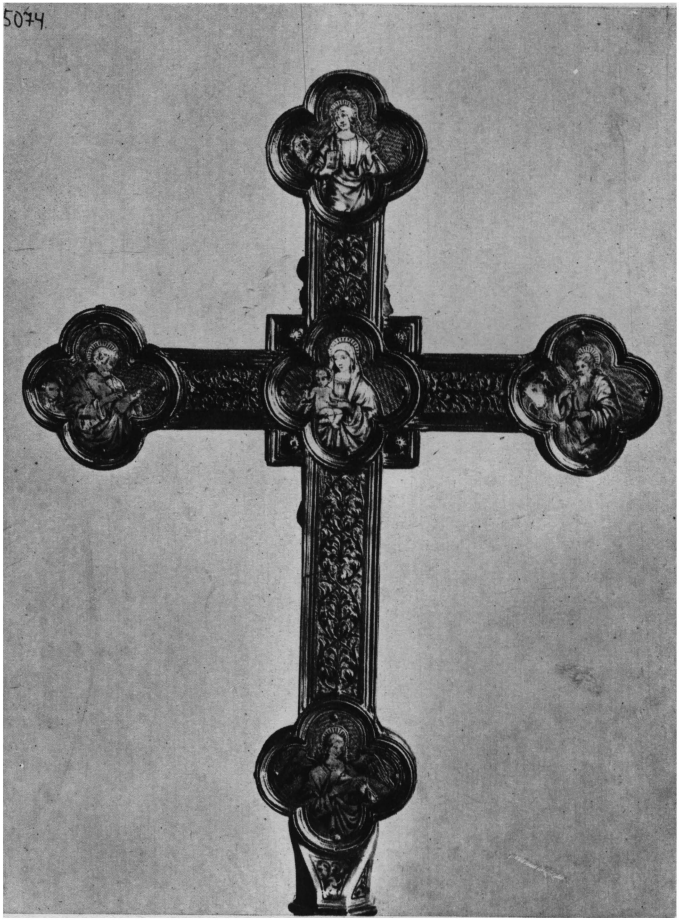
5074

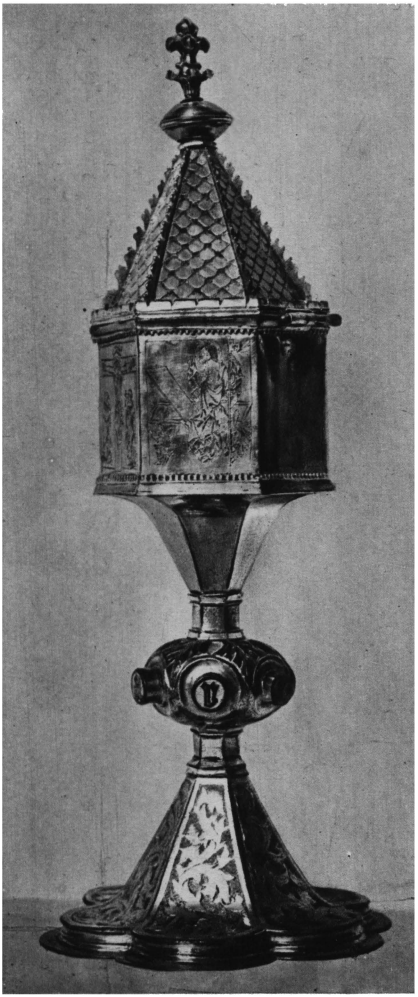

15

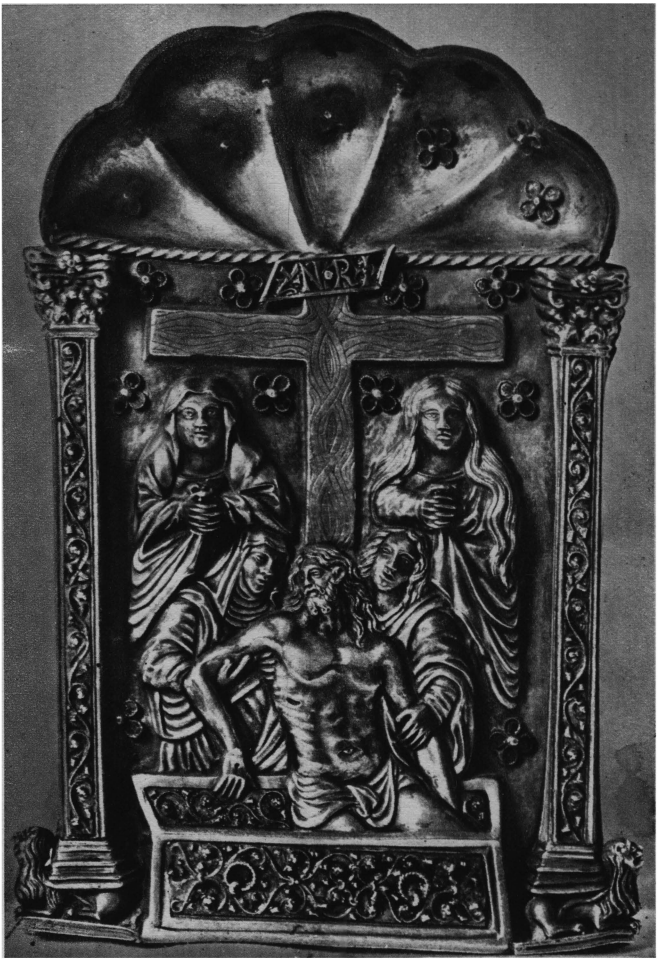

16

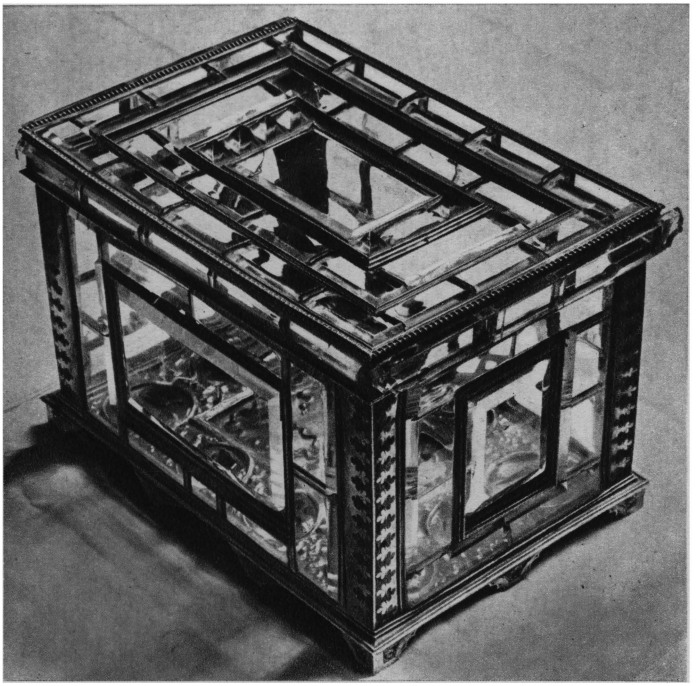

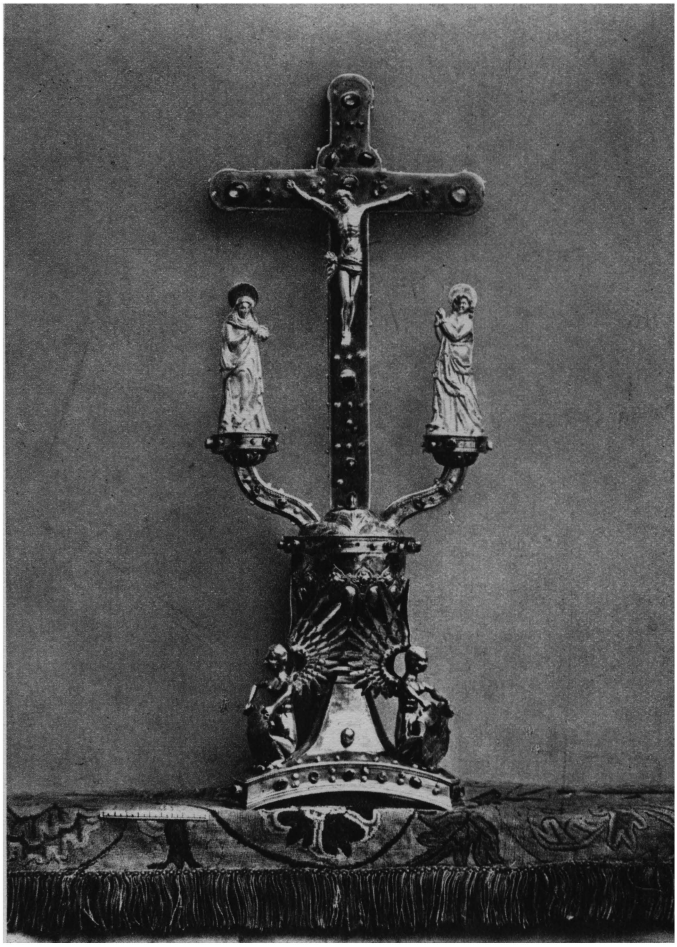

19

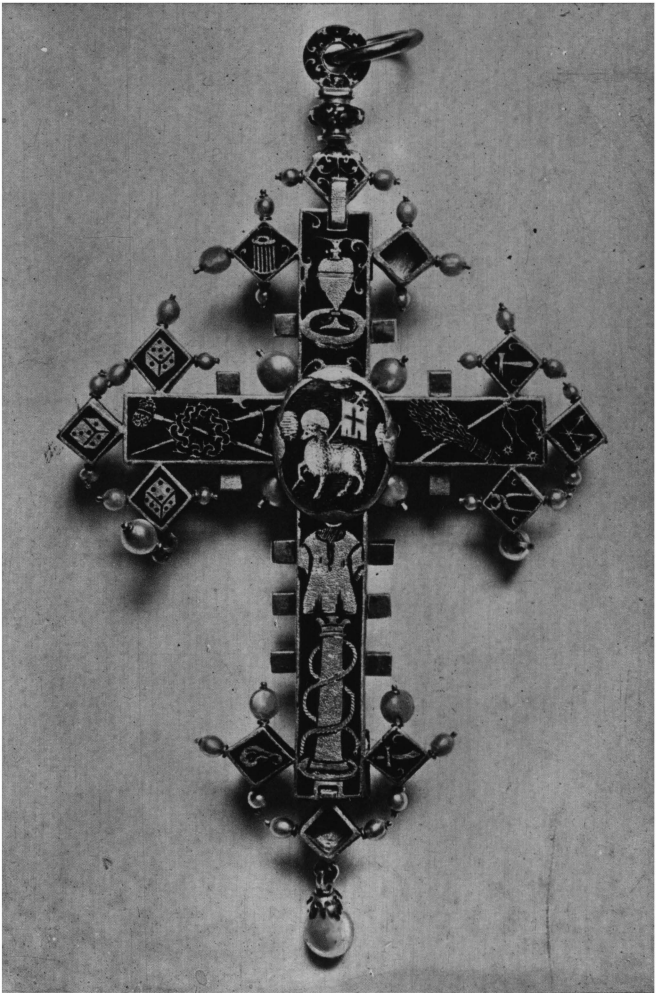

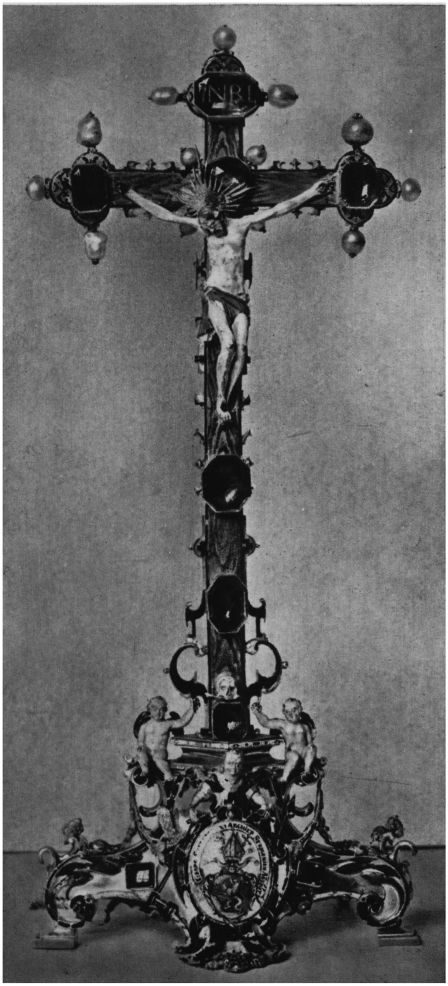

21

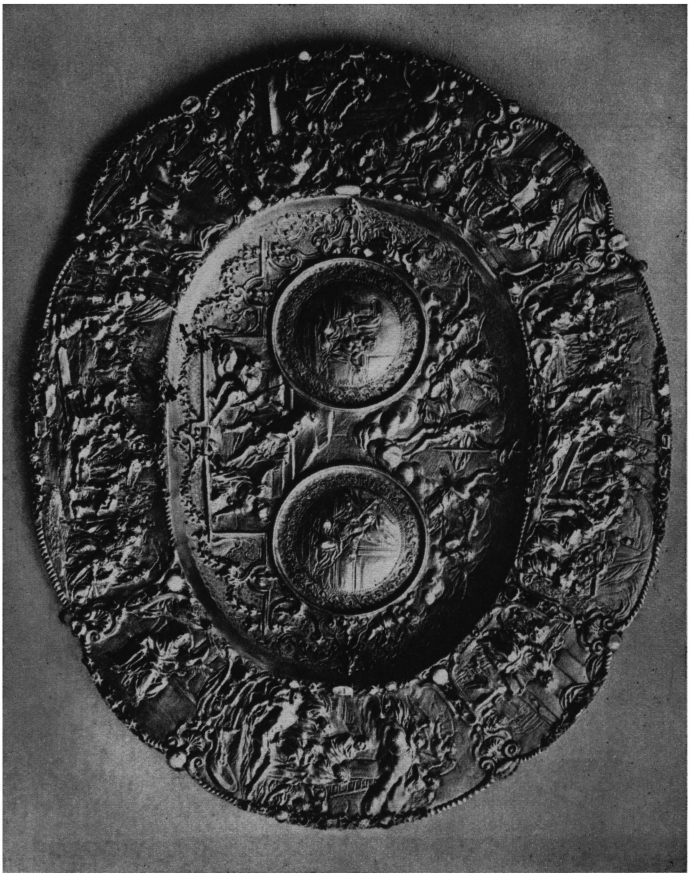

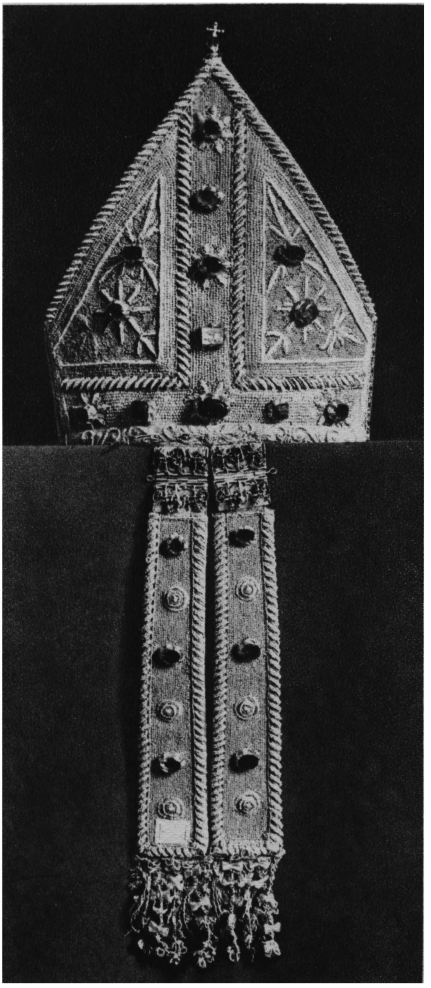

23

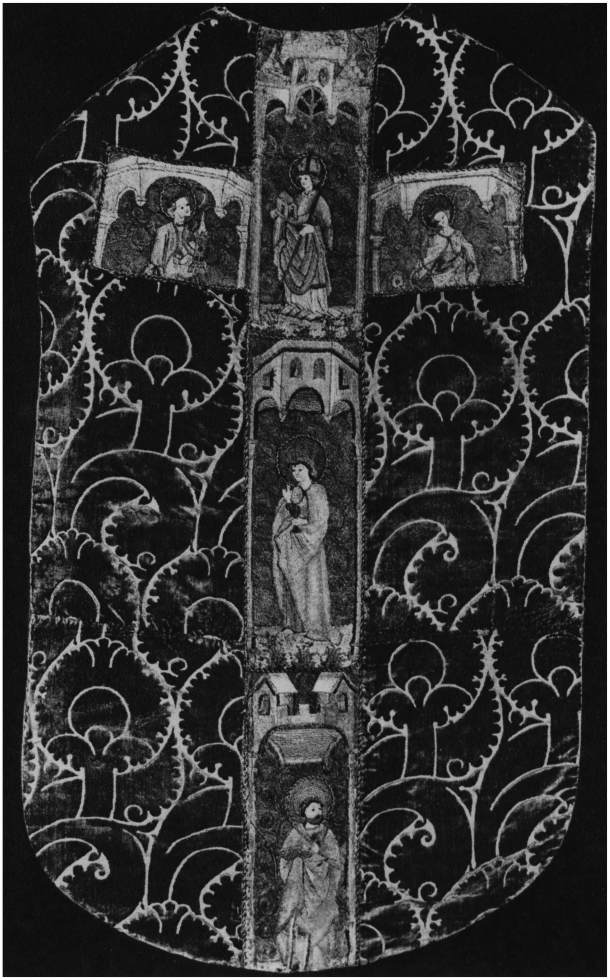

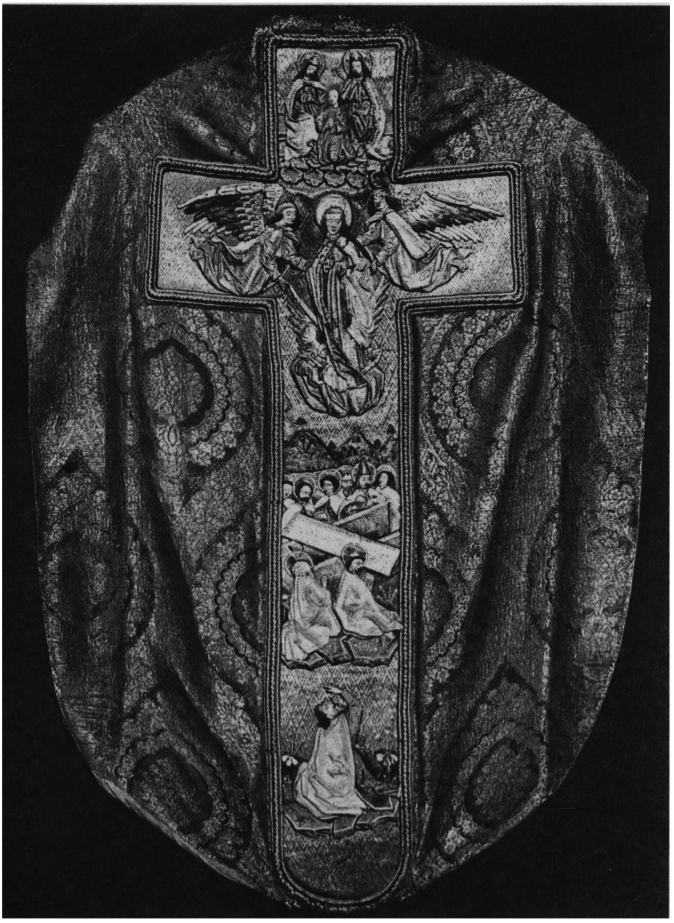

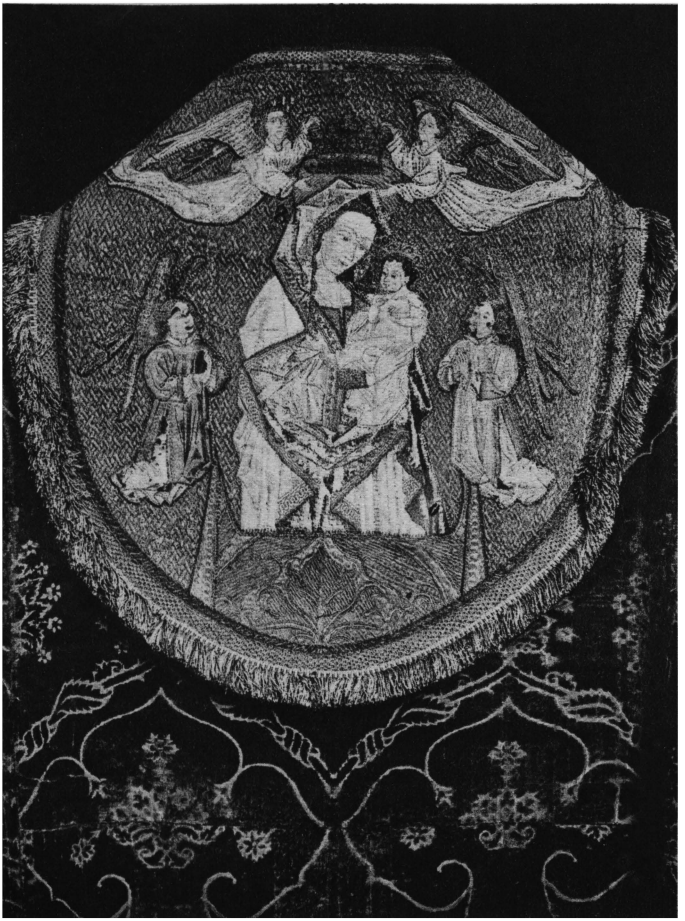

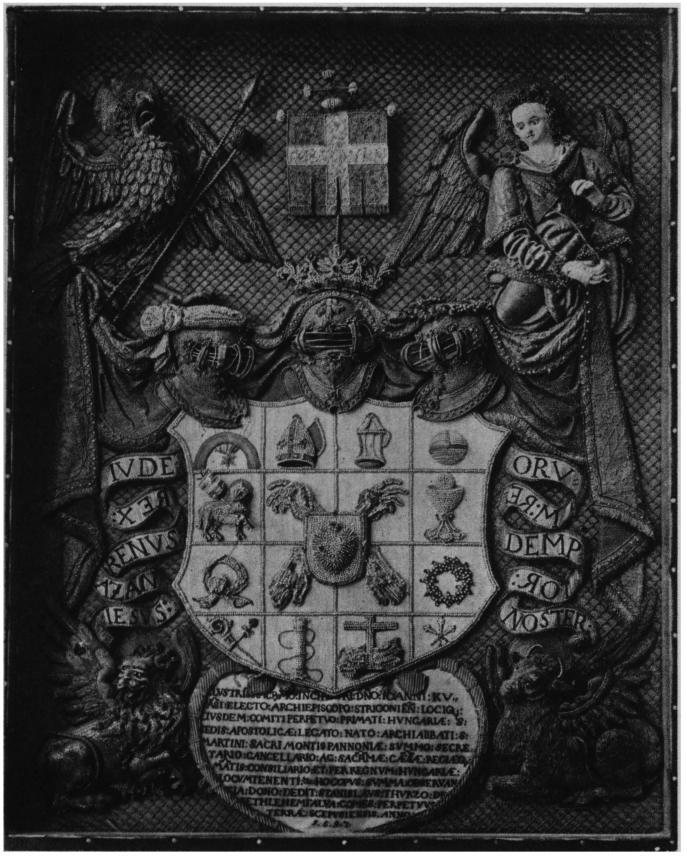
IVDE
ORV
DEMP
NOSTER

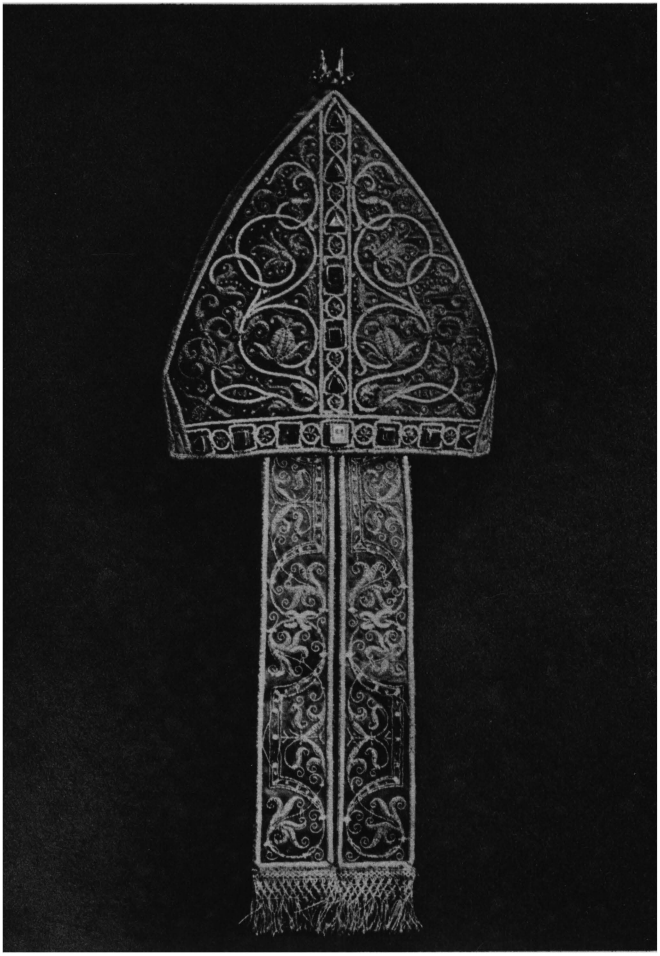

A Z O F F I C I N A K É P E S K Ö N Y V E K
a magyarság életét, történeti fejlődését, legjellemzőbb alkotásait, tudományos színvonalon, művészi formában ábrázolják.

1. Trencsényi-Waldapfel Imre: A RÉGI PEST-BUDA
2. Ortutay Gyula: PARASZTSÁGUNK ÉLETE
3. Bárányné Oberschall M.: MAGYARORSZÁGI MISERUHÁK
4. Kenyeres Imre: AURORA, HAZAI ALMANACH
5. Kardos Tibor: KÁLTI MÁRK KÉPES KRÓNIKÁJA
6. Domanovszky Gy.: A SZKITÁKTÓL A MAGYAROKIG
7. Rosner Károly: MAGYAR GRAFIKUS MŰVÉSZET
8. Genthon István: AZ ESZTERGOMI KINCSTÁR
9. Drescher Pál: A SZÉP MAGYAR KÖNYV
10. Say Géza: A BAROKK SZÉKESFEHÉRVÁR

Kérje sajtó alatt lévő köteteink ismertetését.

A legszebb Officina-könyv:

AZ ÚRFIÚ, AKI A PARADICSOMBAN JÁRT
12 népmese Honti János összeállításában.
Vadász Endre színezett rajzaival.

Régi magyar, orosz, olasz, örmény, ó-görög, ír, izlandi, francia, perzsa, kínai, indián és afrikai mesék felnőtteknek.

A Magyar Bibliophil Társaság
az év legszebb könyvének címével tüntette ki.

